

MINISTRUL DE FINANȚE E.F. KANKRIN ȘI REFORMELE FINANCIARE DIN ANII 1839-1843 ÎN IMPERIUL RUS

Valentin TOMULEȚ

Premisele reformelor. Până la numirea în funcție a lui E.F. Kankrin¹, timp de 30 de ani Ministerul de Finanțe al Rusiei a fost condus de D.A. Guriev, om binevoitor, ospitalier și gurmand. Anume el a inventat pentru urmași cunoscutul terci dulce de orez cu stafide și nuci, numit ulterior „*terciul lui Guriev*”. Un haos, similar terciului, era și în finanțele statului. Creștea deficitul de stat, iar rubla se devaloriza. De fapt, rubla rusească ca unitate bănească, nici nu exista. Cursul monetar era cel de bursă, iar în circulație era moneda emisă în diferiți ani – de hârtie (*assignatul*) și din metal. În plus, Napoleon a inundat Rusia cu asigurate false, pe care le-a tipărit, în secret, în ajunul războiului din 1812, în scopul de a submina economia rusă. Ca rezultat, în anii 1814-1815 cursul acțiunilor la Bursa din Sankt Petersburg a căzut până la cel mai jos nivel – 20 kop. argint. Pâinea era ieftină și țărani se

---

¹ Kankrin E.F. (1774-1845) – conte, activist de stat din Rusia, neamț de origine. Și-a făcut studiile la universitățile din Giessen și Marburg din Germania. Neputându-se angaja la serviciu în Germania, în 1798 trece cu traiul în Rusia. Trăiește în sărăcie. Își obține mijloacele de existență lucrând în calitate de învățător, comisionar și contabil. În 1800 înaintează guvernului un proiect privind creșterea oilor. Lucrează la ocele de extragere a sării din Staraia Rusa ca ajutor de administrator, funcția de administrator fiind exercitată de tatăl său, F.L. Kankrin. În 1803 este transferat la Ministerul de Interne în serviciul patrimoniului de stat, unde inspecta coloniile germane din gubernia Sankt Petersburg, supraveghea gospodăria silvică și extragerea sării. În 1809 este ridicat în rangul de consilier de stat (funcționar de clasa a V-a). Publică un șir de lucrări științifice. În 1811 este avansat în post – devine ajutor al generalului care răspundea de proviziile armatei. În timpul războiului cu Napoleon deține gradul de general-intendent al Armatei I-a, iar în timpul campaniei din Europa din 1813-1814 – general-intendent al întregii Armate. În 1818 a înaintat un proiect ce prevedea abolirea sistemului de iobăgie din Rusia. În 1820 este numit membru al Consiliului Militar. Se încadrează activ în activitatea științifică. Publică două monografii: „O voennoj ékonomike vo vremja vojny i mira (1820-1823)” și „Mirovoe bogatstvo, nacional`noe bogatstvo i gosudarstvennaja ékonomika (1821)”, în care critică politica financiară a lui D.A. Guriev. În 1821 îl însoțește pe Alexandru I la congresul de la Lublin. Este numit în componența Consiliului de Stat. În 1829 primește titlul de conte. În perioada 1823-1844 – ministru de Finanțe al Rusiei.

ruinau. Producția industrială scădea. Volumul comerțului extern s-a micșorat de o dată și jumătate ori. Banii erau cheltuiți irațional. Spre exemplu, D.A. Guriev a refuzat să aloce 1,8 mil. rub. pentru lichidarea foamei ce bântuia în guberniile bielorusse, însă totodată a aprobat ca din vistieria statului să fie alocată suma de 700 mii rub., – preț la care urma să fie cumpărată moșia unui prieten de-al său ce se ruinase. În decurs de 11 ani cheltuielile de stat au crescut mai mult de patru ori, iar veniturile – de doar trei ori. Statul a fost nevoit să acopere deficitul bugetar din contul împrumuturilor interne, de la diferite instituții de credit. A apărut pericolul real de destabilizare a sistemului financiar al țării. Guvernul căuta ieșire din situația creată. Pentru a ridica cererea la banii de hârtie, încă în 1812 asignatele au fost declarate oficial mijlocul principal de plată. Toate plățile în raportul statului – persoanele fizice erau efectuate doar în asignate. În plus, a fost stabilit un curs forțat al rublei: o rublă de hârtie era egală cu 50 kop. argint. În pofida acestor măsuri asignatul continua să se devalorizeze. Doar după ce războiul cu Napoleon a luat sfârșit cursul de piață al asignatului s-a ridicat la 25,3 kop., iar încă peste un an – până la 26,4 kop.

Numit în funcția de ministru de Finanțe, E.F. Kankrin urma să rezolve trei probleme importante:

- 1) să unifice și să stabilizeze unitatea bănească națională – rubla;
- 2) să stimuleze dezvoltarea industriei naționale;
- 3) să caute persoane care ar ajuta Rusiei să iasă din criză.

Mersul reformelor. Una dintre primele măsuri întreprinse de E.F. Kankrin a fost restabilirea sistemului de concesionare a băuturilor alcoolice. Acest sistem se baza pe monopolul statului la comerțul cu spirt și avea ca principiu de bază liberul comerț cu rachiul, ceea ce, *pe de o parte*, stimula comercializarea băuturilor alcoolice, iar *pe de altă parte*, făcea ca moșierii să nu se ocupe samavolnic cu distilarea alcoolului, accizele fiind vărsate regulat în vistieria statului, iar rachiul era calitativ.

Reformele financiare întreprinse de E.F. Kankrin au multe tangențe cu reformele întreprinse de M.M. Speranski. Ca și Speranski, Kankrin considera că principala măsură în stabilizarea finanțelor statului este stabilirea unui buget echilibrat. E.F. Kankrin cerea în permanență o atitudine rațională și chibzuită față de modul de cheltuire a resurselor financiare ale statului. Ca rezultat, în primii 10 ani de activitate a lui E.F. Kankrin în calitate de ministru de Finanțe (1823-1833) cheltuielile statului s-au majorat doar cu 3,3%. Au fost reduse cheltuielile militare, stabilizate bugetele Ministerului de Externe, Ministerului de Interne, curții imperiale etc. În același timp, au crescut alocațiile pentru

învățământul public, construcția drumurilor, s-au majorat plățile pentru datoriile de stat. S-a micșorat impozitul pe suflet și alte impozite directe. Au crescut de două ori taxele vamale, care nu doar au sporit defalcările în bugetul statului, dar și au protejat tânăra industrie rusă de concurența străină.

Reforma financiară promovată de E.F. Kankrin a derulat în câteva etape, realizarea ei fiind împiedicată în parte de războiul cu Imperiul Otoman (1828-1829), rășcoala din Polonia (1830-1831), recolta slabă la cereale etc. La începutul primei etape (în 1827) a fost permis, în mod oficial, ca anumite impozite populația să le achite în argint la cursul de bursă – 1: 3,7 sau 27 kop. pentru o rublă asigat. În 1830, după acest experiment reușit, s-a hotărât ca în 27 gubernii să se permită plata tuturor impozitelor și taxelor în baza unui curs fix de 27,4 kop. Ca rezultat, au crescut defalcările în buget în monede metalice. Ele au început să circule pe piață de rând cu asiguatele, treptat devenind bani de schimb.

La 1 iunie 1839 este publicat Manifestul despre punerea în circulație a banilor metalici de argint (la bază căruia a stat Manifestul lui Alexandru I din 20 iunie 1810). Anume anul 1839 este considerat începutul reformei financiare a lui E.F. Kankrin. Rubla de argint a fost declarată unitate monetară de bază, fiind stabilit un curs fix față de asigat. Deponentul primea bilete speciale de depozit în valoare de 1, 3, 5, 10, 25, 50 și 100 rub. argint, care circulau de rând cu monedele de argint. Populația s-a obișnuit destul de repede cu ele.

La sfârșitul lui 1841 biletele de depozit au fost schimbate cu cele de credit. Iar încă peste doi ani asiguatele au fost cumpărate de la populație la un curs de 3,5 rub. asigat (1 rublă argint sau 1 rublă asigat era egală cu 28,6 kop. argint). Noul sistem monetar a fost stabil timp de peste 10 ani.

Modalitatea de înfăptuire a reformelor. Pentru a scoate din circulație asiguatele devalorizate și a trece definitiv la rubla de argint, E.F. Kankrin a creat în țară un climat favorabil investițional. Ca rezultat, în scurt timp în Rusia a fost adusă o cantitate mare de valută străină. În anii 1828-1829, 1831, 1832, 1840 și în 1843 el a făcut împrumuturi externe, procentul cărora a constituit 5,4%, suma totală constituind 92,2 mil. rub. argint. Plățile anuale pentru împrumuturile făcute în acești ani erau mai joase ca în anii precedenți, ceea ce a asigurat balanța comercială (raportul export-import) a imperiului. S-au creat condiții favorabile pentru amortizarea împrumuturilor externe. Pentru a susține creditul de stat E.F. Kankrin insista să fie păstrate în secret datele ce vizează situația financiară a statului.

Peste jumătate de an de la trecerea la banii din metal, la Petersburg a fost deschisă, la 1 ianuarie 1840, Casa de depozit (deși fondată la 1 iulie 1839), unde fiecare cetățean putea să-și schimbe liber banii metalici pe bilete de depozit de hârtie, numite „*depozitki*”. Statul garanta că fiecare persoană, poate să schimbe, în orice moment, nelimitat biletele de depozit de hârtie pe monede de argint. Deoarece populația s-a convins că E.F. Kankrin niciodată n-a mințit, majoritatea a început să-și aducă monedele în Casa de depozit.

E.F. Kankrin a instituit o nouă formă a datoriilor interne de stat. În 1831 în circulație au fost puse bilete ale Trezoreriei de stat (așa numitele „*serii*”) cu un nominal de 250 rub. asignate, ce aduceau deținătorilor acestora un venit de 4% anual. „*Seriile*” erau emise pe un termen de 4 ani, ulterior – de 6 ani și erau amortizate în ultimii 4 ani. De fapt, aceste „*serii*” erau bani obținuți de pe seama procentelor. Mijloacele obținute de pe seama împrumuturilor interne și externe erau folosite, în fond, pentru acoperirea cheltuielilor militare și, parțial, pentru cele gospodărești: construcția drumurilor, porturilor maritime, sistemelor fluviale etc.

O ală măsură întreprinsă de E.F. Kankrin a fost introducerea monedelor de platină. De la sfârșitul anului 1829 în Rusia au început să fie bătute monede de platină (de 6 și 12 ruble, numite *semiimperialul* și *imperialul alb*) care după raritate și preț nu cedau cu nimic monedelor de argint și de aur. Respectiv, a crescut extragerea platinei din Ural, care a atins cifra de 2 tone în fiecare sezon. Aceasta i-a permis Rusiei să iasă din criza financiară, să cumpere și să distrugă asignatele de hârtie devalorizate.

Când în urma schimbului biletelor de depozit de hârtie au fost acumulate primele 100 de milioane, întreaga sumă a fost transferată, la dispoziția lui E.F. Kankrin, în cetatea Petropavlovsk și în ochii reprezentanților dvorenimii și negustorilor banii au fost verificați. Cetățenii s-au liniștit că banii sunt în siguranță.

Concomitent cu aplicarea reformei financiare a lui E.F. Kankrin în Rusia, reforma a fost aplicată și în Basarabia. În istoriografia sovietică moldovenească, reforma financiară a lui E.F. Kankrin a folosită de unii istorici pentru denaturarea și falsificarea adevărului istoric. Spre exemplu, I.G. Budak folosind metoda binecunoscută de falsificare a izvoarelor de arhivă, pentru a dovedi creșterea importului în Basarabia din guberniile interne ruse a metalului și obiectelor din metal în anii 1821-1826, citează datele privind importul acestor mărfuri din lucrarea nepublicată a ofițerului Cartierului General A. Rozeilon-Soșalski, dar le citează nu în ruble asignare, cum era indicat în lucrare, ci în ruble argint, majorând, în așa fel, importul acestor mărfuri de 3,5 ori.

Concluzii. Informația prezentată ne permite să constatăm că în timpul reformelor înfăptuite de E.F. Kankrin în Rusia pentru prima dată a fost stabilit monumentalismul de argint. Reformele financiare ale lui E.F. Kankrin nu doar că au legiferat biletele de credit egalând rubla de hârtie cu cea de argint, în cadrul lor monedele de aramă au devenit mijloc de schimb în timpul circulației rublei de argint. Ca rezultat a fost pus capăt rolului nefiresc al monedelor de aramă în Rusia, care mai mult de un secol au jucat rolul de mijloc de circulație bănească. În așa fel, a fost restabilită încrederea populației în biletele de hârtie și în monedele de aramă. În 1849 guvernul a început baterea monedelor noi, de șase nominale, pentru care a fost stabilit un curs de două ori mai jos – 32 ruble pentru un pud de aramă.

Dar, în pofida acestui fapt, Rusia așa și nu a putut să iasă din criza economică. La sfârșitul domniei împăratului Nicolai I, în special în legătură cu creșterea cheltuielilor în timpul războiului Crimeei (1853-1856), cursul biletelor de credit a început să scadă, datoriile interne și externe au crescut substanțial și către 1855 aproape de două ori au depășit veniturile bugetului de stat.

Bibliografie:

Polnoe sobranie zakonov Rossijskoj imperii. Sobr. II, t. XIV, 1839, otd. pervoe, №12497, SPb., 1840, s. 600-602; №12498, SPb., 1840, s. 602-603.

Bumažnye i denežnye znaki Rossii i SSSR, Moskva, 1991.

Den'gi v Rossii: Istorija Russkogo denežnogo chozjajstva s drevnejšich vremen do 1917 goda, Moskva, 2000.

Dubjanskij A.N., *Sravnitel'nyj analiz denežnyh reform E.F. Kankrina i S.Ju. Vitte,* in: Vestnik SPbGU. Ser. 5: Èkonomika, 2000. Vyp. 4.

Grosul Ja.S., Budak I.G., *Očerki istorii narodnogo chozjajstva Bessarabii. 1812-1861 gg.* Kișinev, 1967.

Jurovskij V.E., *Ministr finansov E.F. Kankrin,* in: Voprosy istorii, 2000, №1.

Jurovskij V.E., *Krizisy finansovoj sistemy Rossijskoj imperii v XIX v.,* in: Voprosy istorii, 2001, №2.

Kolomic A.G., *Kankrin i stabilizacija finansovoj sistemy Rossii,* in: Finansy, 2000, №7.

Kolomic A.G., *Vremja «Velikich reform»: finansy Rossii v pravlenie Aleksandra II,* in: Finansy, 2000, №11.

Nosova G.V., *Protekcionizm v Rossii vo vtoroj četverti XIX v.: ličnost' i vzgljady E.F. Kankrina i ich ocenka istorikami,* in: Zabelinskie naučnye čtenija, 2000, Moskva, 2001.

Pogrebinskij A.P., *Očerki finansov dorevolucionnoj Rossii (XIX-XX vv.)*, Moskva, 1972.

Russkij rubl' dva veka istorii XIX-XX v., Moskva, 1994.

Šuvalova S.V., «Nemec na russkoj službe»: *portret ministra finansov Rossijskoj imperii E.F. Kankrina*, in: *Kul'turnyj sloj: Issledovanija po istorii evropejskoj kul'tury*. Kaliningrad, 2000. Vyp. 1.